

**Les structures
informationnelles
globales
du discours**

NR 3068

EWA MICZKA

**Les structures
informationnelles
globales
du discours**

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Śląskiego

Katowice 2013

Redaktor serii: Językoznawstwo Neofilologiczne
MARIA WYSOCKA

Recenzent
B. KRZYSZTOF BOGACKI

Publikacja będzie dostępna – po wyczerpaniu nakładu – w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Redakcja
BARBARA MAŁSKA

Projekt okładki, skład i łamanie
BEATA KLYTA

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2201-8

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 10,0 Ark. wyd. 11,0
Papier Alto, 90 g Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Table des matières

Introduction	7
Chapitre 1	
Texte, discours et représentation discursive	9
1.1. L'évolution de la notion de <i>texte</i>	9
1.2. La polysémie du terme de <i>discours</i>	27
1.3. Représentation discursive	29
Chapitre 2	
Domaine informationnel de la représentation discursive	39
2.1. Notion de <i>thème</i> dans les recherches linguistiques contemporaines	39
2.2. Unités de la structure informationnelle du discours au niveau supraphrastique	47
2.3. Modèles élémentaires de structures informationnelles du discours et notion de <i>prototype</i>	54
Chapitre 3	
Structure thématique globale du discours	59
3.1. Structure thématique globale à un thème partiel	59
3.2. Structure thématique globale où dominent deux thèmes partiels alternants	64
3.3. Structure thématique globale fondée sur le modèle linéaire	68
3.4. Structure thématique globale à deux ou plusieurs thèmes partiels repris dans le discours	75
3.5. Structure thématique globale à thèmes partiels et hyperthème repris dans le discours	79
3.6. Structure thématique globale à thèmes partiels repris dans le discours et à thème généralisant	85

3.7. Structure thématique globale à thème généralisant et hyperthème repris dans le discours	87
3.8. Conclusion	96
Chapitre 4	
Structures rhématiques au niveau supraphrastique	97
4.1. Structure rhématique à rhèmes propres	99
4.2. Structure rhématique à rhèmes propres et communs	102
4.3. Structure rhématique à rhèmes propres et empruntés	103
4.4. Structure rhématique à rhèmes propres, empruntés et communs	108
4.5. Conclusion	117
Chapitre 5	
L'enchaînement entre les segments thématiques	119
5.1. Typologie des enchaînements entre les segments thématiques	119
5.2. Structure informationnelle à enchaînement thématico-rhématique entre les segments thématiques	121
5.3. Structure informationnelle à enchaînement thématico-rhématique et rhématique entre les segments thématiques	133
5.4. Conclusion	139
Conclusion	141
Bibliographie	145
Streszczenie	157
Summary	159

Introduction

Nous nous proposons, au cours de cet ouvrage, d'examiner les structures informationnelles globales du discours. Notre objectif est de répondre à la question comment, au niveau supraphrastique, est organisée l'information dans le discours, et, pour le réaliser, nous analyserons les modes de structurer l'information dans les deux parties : thématique et rhématique du discours ainsi que les relations entre les unités informationnelles qui fondent sa structure globale.

Le premier chapitre est consacré aux notions de *texte*, *discours* et *représentation discursive*. Il est divisé en trois sections dont la première présente l'évolution de la notion de *texte* dans la linguistique contemporaine. Nous y retraçons les étapes de la constitution d'un nouvel objet d'étude de la linguistique à partir de la première tentative d'appliquer la méthode distributionnelle aux séquences des phrases de Zellig S. Harris qui, d'ailleurs, préfère le terme de discours à celui de texte. Nous présentons les reformulations successives du concept de *texte* à travers les grammaires de texte, la linguistique textuelle, les approches fonctionnelle, systémique et cognitive du texte. Nous y abordons en particulier la question des dispositifs linguistiques qui assurent la cohésion d'un texte comprise comme la continuité informationnelle, et présentons l'inventaire des procédures cohésives établi par M.A.K. HALLIDAY et Ruqaiya HASAN (1976). Cette section traite aussi le problème de la cohérence textuelle et met en évidence le changement de la perspective méthodologique dans laquelle cette notion a été définie tout d'abord dans les grammaires de texte et, ensuite, dans la linguistique textuelle.

La seconde partie du chapitre est consacrée à la polysémie du terme de *discours* et présente ses acceptions possibles qui résultent de quatre oppositions dont le discours peut faire partie : discours et phrase, discours et langue, discours et texte, discours et énoncé (CHARAUDEAU, MAINGUENEAU, 2002).

Dans la dernière section du premier chapitre, nous nous penchons sur la notion de *représentation discursive* ; premièrement, nous l'abordons dans le cadre de la psycholinguistique textuelle en la situant dans le classement des modèles de compréhension et, deuxièmement, nous décrivons ses domaines.

Étant donné que l'objectif de ce travail est d'analyser la façon d'organiser l'information dans le discours au niveau supraphrastique, le second chapitre présente de façon détaillée le domaine informationnel de la représentation discursive. Il comporte deux sections. Dans la première sont examinées les différentes conceptions du thème compris comme le constituant de base de la structure informationnelle de la phrase et du discours. Nous y discutons les définitions du thème formulées dans les travaux de l'École de Prague, l'approche systémique, la grammaire fonctionnelle de Simon C. Dik, la conception cognitive de Wallace L. Chafe et le modèle classique issu de la tradition aristotélicienne.

Dans la seconde section, nous présentons le modèle de structure thématico-rhématique hiérarchisée qui constitue un cadre théorique pour l'analyse de l'organisation thématique et rhématique du discours dans notre étude. Nous y introduisons les modèles élémentaires de la structure informationnelle globale et précisons leur rapport à la notion de *prototype*.

Les chapitres 3, 4 et 5 sont tous consacrés à l'analyse d'un aspect différent de l'organisation de l'information au niveau supraphrastique dans le discours. Dans le chapitre 3, focalisé sur la partie thématique de la structure informationnelle, nous analysons les configurations des unités thématiques au niveau supraphrastique : hyperthème, thèmes partiels et thèmes généralisants. Dans le chapitre 4, nous étudions la façon dont est organisée l'information transmise dans les ensembles rhématiques rattachés aux thèmes partiels, tandis que, dans le dernier chapitre, nous abordons le problème des relations entre les segments thématiques compris comme les unités de la structure informationnelle globale du discours.

EWA MICZKA

Globalne struktury informacyjne dyskursu

Streszczenie

Celem niniejszej rozprawy jest badanie i opis sposobu uporządkowania informacji na poziomie ponadzdaniowym w dyskursie. Analizie poddano obie części: tematyczną i rematyczną dyskursu, a także relacje między jednostkami globalnych struktur informacyjnych określonymi jako *segmenty tematyczne*.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, z których pierwszy poświęcony jest trzem podstawowym dla tematyki badań pojęciom: *tekstu*, *dyskursu* i *reprezentacji dyskursywnej*. Przedstawiono w nim ewolucję pojęcia tekstu – od pierwszych prób analizy dystrybucyjnej sekwencji zdaniowych Zelliga S. Harrisa, poprzez modele formułowane w ramach gramatyk tekstu, lingwistyki tekstualnej, koncepcje opracowane przez reprezentantów językoznawstwa funkcjonalnego, systemowego do rozwiązań zaproponowanych przez lingwistykę kognitywną. W rozdziale tym omówiono problem spójności tekstu, polisemię terminu *dyskurs* oraz – w ostatniej jego części – pojęcie *reprezentacji dyskursywnej*. Reprezentacja dyskursu została zdefiniowana jako rodzaj reprezentacji poznawczej składającej się z sześciu dziedzin: informacyjnej, funkcjonalnej, ontologicznej, wypowiedzeniowej, aksjologicznej i konwencji gatunkowych.

Jako że celem rozprawy jest opis globalnych struktur informacyjnych dyskursu, w rozdziale drugim skupiono się na pierwszej z wyróżnionych części reprezentacji dyskursywnej – dziedzinie informacyjnej. Po omówieniu ewolucji pojęcia *tematu* w językoznawstwie współczesnym przedstawiono model hierarchicznej struktury tematyczno-rematycznej. W części tematycznej struktury informacyjnej dyskursu wyodrębnione zostały trzy poziomy: globalny, reprezentowany przez hipertemat, pośredni, na którym usytuowane są tematy cząstkowe (lokalne) i tematy uogólniające, oraz podstawowy, odpowiadający tematowi zdań. Część rematyczna ma budowę dwustopniową; wyróżniono tu poziom pośredni, na którym znajdują się zbiory rematyczne, i poziom podstawowy, złożony z rema-

tów zdaniowych. W rozdziale tym przedstawione zostały następnie trzy modele elementarne ponadzdaniowych struktur informacyjnych: model z jednym tematem cząstkowym, model linearny i model oparty na alternacji dwóch tematów cząstkowych w dyskursie. Omówiono relacje między tymi modelami elementarnymi a pojęciem *prototypu*.

W kolejnych trzech rozdziałach pracy skupiono się na analizie różnych aspektów globalnej organizacji informacji w dyskursie. Rozdział trzeci przynosi opis konfiguracji jednostek tematycznych na poziomie ponadzdaniowym: hipertematu, tematów cząstkowych i uogólniających. Przystawiono tu modele globalnych struktur informacyjnych dyskursu; oprócz wspomnianych już modeli elementarnych wyodrębniono modele z tematami cząstkowymi wielokrotnie powtarzanymi w dyskursie, a także modele wzbogacone dzięki wprowadzeniu hipertematu i tematu uogólniającego, którego funkcja polega na syntezie informacji zawartej w dwóch (lub więcej) tematach cząstkowych.

Rozdział czwarty poświęcony jest analizie ponadzdaniowych struktur rematycznych reprezentowanych przez zbiory rematyczne. Analiza korpusu pozwoliła wyróżnić następujące struktury rematyczne:

- struktury zbudowane tylko z reumatów *własnych* – zależnych bezpośrednio od danego tematu cząstkowego;
- struktury cechujące się obecnością reumatów *własnych* i *wspólnych*; te ostatnie związane są z hipertematem lub tematem uogólniającym;
- struktury, w których obok reumatów *własnych* pojawiają się też reumaty *zapożyczone*; pochodzą one ze zbiorów rematycznych zależnych od różnych tematów cząstkowych;
- struktury rematyczne o najwyższym stopniu złożoności, łączące trzy kategorie reumatów: *własne*, *wspólne* i *zapożyczone*.

Rozdział ostatni dotyczy relacji między segmentami tematycznymi. Segment tematyczny to jednostka globalnej struktury informacyjnej dyskursu składająca się z danego tematu cząstkowego i zbioru reumatów (*własnych*, *wspólnych* i *zapożyczonych*) podporządkowanych temu tematowi. Rozdział ten przynosi typologię nawiązań tematyczno-rematycznych i czysto rematycznych, jakie mogą zaistnieć na poziomie ponadzdaniowym, umożliwiając przepływ informacji między różnymi segmentami tematycznymi w dyskursie.

Zastosowany w pracy model analizy składający się z trzech etapów, z których każdy skupia się na innym aspekcie struktury informacyjnej dyskursu, pozwolił wyodrębnić ponadzdaniowe struktury tematyczne, rematyczne, a także odpowiedzieć na pytanie o to, w jaki sposób przebiegają połączenia między jednostkami globalnej struktury informacyjnej dyskursu.

EWA MICZKA

Global discourse information structure

Summary

The main aim of this book is to describe the way in which information is organized above the sentence structure level in discourse. The in-depth analysis focuses on two parts: thematic and rhematic structures of discourse as well as relations between global units of information structures described as thematic segments.

The book is divided into five chapters. Chapter One aims to examine three basic items in the field of research i.e. *text*, *discourse* and *discourse representation*. In this chapter, an account of the evolution of the concept of text is provided; from first attempts of distributional analysis of syntactic sequences by Zellig S. Harris, via the models within the framework of textual grammars, the concepts framed by researchers of functional linguistics as well as systemic linguistics, with reference to the ideas proposed by cognitive linguistics. Furthermore, the chapter discusses the coherence of *text*, polysemy of the term *discourse* and the remainder of the chapter presents the meaning of *discourse representation*. In terms of discourse representation, it should be noted that it is defined as a kind of cognitive representation consisting of six domains, such as information, functional, ontological, expressive, axiological domains and a domain of genre conventions.

As the main aim of this book is to describe global discourse information structure. Chapter Two focuses on information domain which is the first distinctive part of discourse representation. After discussing the evolution of Theme in modern linguistics, a model of the hierarchical thematic-rhematic structure is constructed. In the thematic part of discourse information structure, three levels are distinguished: a global level depicted by hypertheme, an indirect level on which there are partial themes and generalizing themes, and a basic level perceived as themes of sentences. The rhematic part consists of two levels; there is an indirect level on which there are rhematic sets and a basic level comprising rhemes of sentences. This chapter looks at three basic models of information structures which

are not delimited to the sentence framework: a model with one partial theme, a linear model and a model based on two alternating partial themes in discourse. It is worth noting that a discussion on a relation between these basic models and a notion of prototypes is conducted.

The subsequent three chapters provide a thorough analysis of various aspects of global discourse information structure. Chapter Three gives a full description of thematic units configurations above the sentence structure, such as *hypertheme*, *partial theme* and *generalizing themes*. Moreover, the models of global discourse information structures are discussed respectively. It should be noted that apart from the abovementioned basic models, models with partial themes that are used repeatedly in discourse and a presentation of models expanded by hypertheme and generalizing theme, the function of which is based on information synthesis included in two (or more) partial themes are distinguished in the following discussion.

Chapter Four analyses rhematic structures which are not delimited to the sentence framework. On conducting a discussion of the corpus, it is possible to present rhematic structures:

- structures comprising merely common rhemes – depending directly on a given partial theme;
- structures that are marked with common rhemes and joint rhemes; the latter are connected with hypertheme or generalizing theme;
- structures in which borrowed rhemes emerge next to common rhemes; coming from rhematic sets dependent on various partial themes;
- rhematic structures perceived as the most complex, joining together three categories of rhemes: common, joint and borrowed ones.

Chapter Five refers to a relation between thematic segments. A thematic segment is an item of the global discourse information structure comprising partial theme and a set of rhemes (common, joint and borrowed) that are subordinate to this abovementioned theme. In particular, this chapter gives a typology of thematic-rhematic relations as well as merely rhematic ones, which enables to transfer information between various thematic segments in discourse.

The model of analysis, implemented in the book, includes three stages, each of which focuses on a different aspect of information discourse structure, giving the possibility to outline the thematic and rhematic structures that are above the sentence structure. What is more, in the light of the model, it is possible to answer a set of questions referring to the way the connections between the units of global discourse information structure are organised.